

De Bons

Het moet enige tientallen jaren geleden zijn, dat ik in Elburg liggend een visserman zag binnenkomen met een schip, dat door zijn vorm mijn aandacht trok. De voorsteven was recht, maar het was geen pluut zoals er toen veel gebruikt werden aan de Gelderse kust, want het boeisel viel ook in het voorschip naar binnen. De vorm van het voorschip maakte, dat ik er ook geen schokker in kon zien. Dat voorschip was zeer typisch met een vlakke lepelvormige dwarsdoorsnede. Bij informatie werd mij verteld, dat dit nu een bons werd genoemd.

Dank zij het Stamboek van Ronde- en Platbodensjachten kan ik de lezers een tekening van de bons laten zien, die werd opgemeten door de heer W. de Vries Lentsch Jr. Het is voor de kenners interessant er over te denken hoe de vissers en scheepsbouwers daar aan de zuidwal zijn gekomen aan deze merkwaardige scheepsvorm. De secretaris van het Stamboek vermeldt bij deze tekening het volgende:

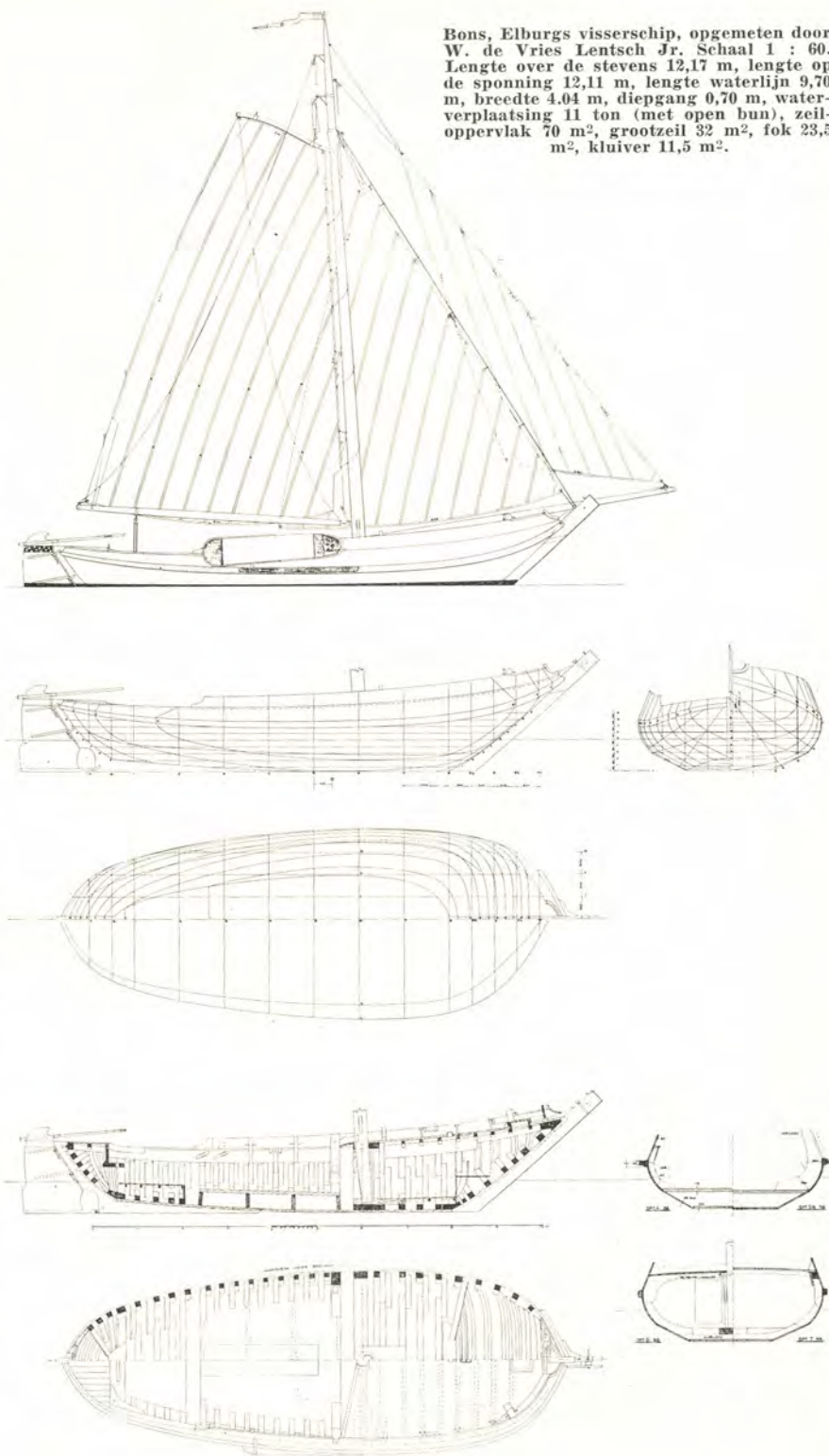
De bons is een vissersschip van de Zuiderzee, waaromtrent maar vrij weinig bekend is. Met de schokker en de pluut behoort de bons tot de typische groep van vissersschepen met een rechte voorsteven, die op de Zuiderzee een speciale plaats innemen. Onderzoekingen van de heer K. Boonenburg, wetenschappelijk ambtenaar van het Zuiderzeemuseum, hebben hem tot de conclusie geleid dat we hier op scheepsbouwkundig gebied waarschijnlijk met Saksische invloeden te doen hebben. De Saksische of Overijsselse punters en pramen van de binnenwateren zouden dan aan de Zuiderzeekust uitgegroeid zijn tot haringboten, pluten, bonzen en schokkers, al naar de omstandigheden en de aard van het visserijbedrijf.

Onderzoekingen in de verschillende vissersplaatsen rond de Zuiderzee hebben voorts aangetoond dat de „Vollenhovense schuit”, een kleine schokker van 10-11 m, elders bons werd genoemd en dat men ook in Elburg dergelijke kleine schokkers bouwde en daaraan de naam bons gaf. Er zou dus geen essentieel onderscheid tussen schokker en bons zijn en het verschil zou geheel in de afmetingen zitten. De hierbij weergegeven tekening toont echter, in het voorschip vooral, dat er zeer kenmerkende vormverschillen kunnen zijn.

Het verschil tussen schokker en bons enerzijds en de pluut anderzijds is echter duidelijker. Het boeisel, dat bij alle andere ronde- en platbodenscheepen in meer of mindere mate naar binnen valt, wringt bij het voorschip van een pluut vanaf de mast met een slag naar buiten om aldus geheel in de rechte voorsteven te kunnen verlopen. Bij de schokker en de bons kan echter het sterk naar binnen vallende boeisel onmogelijk in de rechte voorsteven vallen en het verloopt daarom aan het einde met een halve maanvormige verdikking in de stevens. Voorts valt de voorsteven van een pluut minder dan bij een schokker of bons.

Van de hier getekende bons zijn bouwer en bouwjaar niet nauwkeurig bekend, doch verondersteld wordt dat het schip omstreeks 1900 in Elburg werd gebouwd.

Bons, Elburgs visserschip, opgemeten door W. de Vries Lentsch Jr. Schaal 1 : 60. Lengte over de stevens 12,17 m, lengte op de sponning 12,11 m, lengte waterlijn 9,70 m, breedte 4,04 m, diepgang 0,70 m, waterverplaatsing 11 ton (met open bun), zeiloppervlak 70 m², grootzeil 32 m², fok 23,5 m², kluiver 11,5 m².

De tekeningen van dit schip, echter op veel royalere schaal, tezamen met de lijnen-, constructie- en zeiltekeningen van 22 andere scheepstypen maken deel uit van een boekwerk, dat onder auspiciën van de Stichting Stamboek Ronde en Platbodensjachten in het najaar van 1962 zal verschijnen, en waarin ook uitvoerig op de herkomst en de bijzondere kenmerken van de oud-Nederlandse scheepstypen, die thans nog als jacht in gebruik zijn, wordt ingegaan.

J. L.

G. DE BOER †

Te Leeuwarden is op 14 december jl. overleden, 63 jaar oud, de heer G. de Boer, afdelingsconsul van de ANWB voor de provincie Friesland. De heer De Boer, die directeur van de Amsterdamsche Bank in Leeuwarden is geweest, werd in 1942 afdelingsconsul en in 1951 stemgerechtigde van de Bond. Ook is hij vele jaren — sinds 1935 — ruitereconsul geweest.

WIJ HEBBEN EEN BONS

U heeft ons een buitengewoon groot plezier gedaan met de publicatie en plan-tekeningen over en van de bons. Wij weten nu namelijk, dat de platbodem, die wij bezitten, een bons heet. Want overal, waar wij al zeilend verschenen aan IJselmeerhaventjes en informeerden of iemand mogelijk wist, wat voor scheepstype wij bezitten, gaf men ons in Lemmer, de Zuidwal of Volendam, verschillend uitsluitsel. In Lemmer noemde men het een Vollenhover „schuutje”, geen skûtsje, maar schuutje, en schatte men daar het scheepje op 80 jaar oud. Aan de Zuidwal noemde men het zeer beslist een bons, in Volendam een pluut. Nu geloofden wij het laatste niet en na veel piekeren besloten we ons schip te houden op een mengelmoes tussen pluut en botter, waarschijnlijk gebouwd als laagwatervisser voor de kusten rond El-

Onze Bons

— 216 —

burg en dat men voor dat doel een combinatie van beide scheepstypen eens geprobeerd had. Deze verklaring voldeed ons niet, vooral omdat toch de harmonische lijn van het schip ons trof, met name zoals de plankstijve boeg over het water leunt en in volmaakt evenwicht daarmee, zoals de lijn van het roer in het water staat. En deze ronding wijkt beslist af van het gewone botterroer. Deze dingen en nog andere kenmerken, ver-raadden een duidelijk meesterplan en eigen scheepstype, alleen, hoewel alle vissers direct riepen van: „O, dat is een pluut, of dat is een schuutje”, bestond daarover kennelijk bij de kenners bij uitstek geen eenheid van mening, hoe dit schip nu heette. Wel vertelde men ons, dat het een uitstekende laagwater-visser was, zelfs voor velen een te snelle zeiler, die „te licht over de gronden woei”.

In het tuig stond het nummer E.B. 35 en daaroverheen PU en een onleesbaar nummer geschilderd. Door toeval kregen wij het schip in handen en na de proefvaart bij windkracht 7 bleken ons snel zijn uitstekende zeileigenschappen, met name door zijn typische voorsteven, die als het in de golven slaat, het water terugkaatst en wel tien meter voor het schip uit in zee terugspoeit en zo komt er ondanks het voor een visserman lage voordek, nauwelijks een spatje aan dek.

In zwaar verwaarloosde staat kregen we dit schip in handen: eenmaal bij een storm van zijn trossen losgeslagen, tegen een ophaalbrug gedreven, en door die brug bij langzaam stijgend water door de noorderstorm 's nachts langzaam onder water geduwd. Bij onverantwoordelijk lichten met een kraanwagen braken mast en steven. Toen is er helaas een weliswaar mooie maar te lage en gestaaagde tjalkenmast ingezet en was voordien de steven dubbel, nu is hij met een enkele plank gerepareerd, verder waren er een paar lelijke gaten in het boeisel boven het berghout. Maar blik en groene verf zijn geduldig. En na een vijfjarenplan hopen wij het schip — want alleen de kop zit in zijn lijkkleed — weer in gave toestand te doen varen. Soestdijk, januari 1962

PAUL RUPERT